

Чістякова І. М.,
кандидат філософських наук, доцент,
завідувач кафедри правознавства
Одеського національного політехнічного університету

ОСОБЛИВОСТІ РОЗГЛЯДУ СУДОВИХ СПРАВ ЩОДО СТЯГНЕННЯ АЛІМЕНТІВ НА ДИТИНУ ЗА УЧАСТЮ ІНОЗЕМНИХ ГРОМАДЯН

CHARACTERISTIC OF CHILD ALIMENTS TRIAL CASES CONSIDERATION WITH FOREIGN CITIZENS INVOLVEMENT

У статті досліджено особливості розгляду справ щодо стягнення аліментів на дитину за участю іноземних громадян. Проведено аналіз національного й зарубіжного законодавства, міжнародно-правових норм, національної судової практики щодо регулювання стягнення аліментів на дитину, коли однією зі сторін спору є іноземний громадянин. У результаті зроблено класифікацію основних підстав виникнення та предметів судових спорів цієї категорії, виокремлено особливості порядку розгляду й виконання зазначених судових рішень.

Ключові слова: стягнення аліментів на дитину, іноземні громадяни, судова практика.

В статье исследованы особенности рассмотрения дел о взыскании алиментов на ребенка с участием иностранных граждан. Проведен анализ национального и зарубежного законодательства, международно-правовых норм, национальной судебной практики по регулированию взыскания алиментов на ребенка в случае, когда одной из сторон спора является иностранный гражданин. В результате проведена классификация основных оснований возникновения и предметов судебных споров данной категории, выделены особенности порядка рассмотрения и исполнения указанных судебных решений.

Ключевые слова: взыскание алиментов на ребенка, иностранные граждане, судебная практика.

In the article, the peculiarities of child alimENTS recovery cases consideration with the foreign citizens involvement were investigated. The analyzation of national and foreign legislation, international law, national law practice that regulate the child alimENTS recovery, in the trial cases with foreign citizen as a dispute party was done. As a result, the classification of the main reasons of arising and law disputes subjects in this category of court cases was carried out, the consideration and execution order features of these court decisions were highlighted.

Key words: child alimENTS recovery, foreign citizens, court practice.

Вступ. Останнім часом в Україні міжнародні шлюби та працевлаштування за кордоном набувають дедалі більшої популярності. Іноземне походження чи постійне проживання одного із членів сім'ї в іншій країні призвело до прийняття й ратифікації низки міжнародно-правових і національних законодавчих актів, які регулюють класичні спірні сімейні правовідносини. Питання правового регулювання аліментних зобов'язань завжди посідало чільне місце серед них. Тому необхідність дослідження особливостей порядку стягнення аліментів на дитину та виконання таких рішень з огляду на поширеність судових спорів із цього приводу з іноземними громадянами взагалі не викликає сумнівів.

Теоретичне підґрунтя. На сьогодні є чимало наукових досліджень вітчизняних і зарубіжних авторів щодо правового регулювання аліментних зобов'язань між батьками та дітьми. Їх здійснюють М.М. Богуславський, А.С. Довгерт, І.В. Жилінкова, О.М. Калітенко, З.В. Ромовська, А.А. Степанюк, В.І. Труба, Г.С. Фединак, Л.С. Фединак, Ю.С. Червоний, В.Л. Чубарева та інші науковці.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження особливостей правового регулювання та розгляду судових справ зі стягнення аліментів на дитину, стороною в яких є іноземні громадяни.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети використано такі методи дослідження, як історичний, системно-структурний, порівняль-

но-правовий, метод узагальнення. Історичний метод дослідження застосований під час розгляду розвитку й формування правового кола нормативно-правових актів, які регулюють аліментні зобов'язання. Системно-структурний метод дослідження був використаний під час вивчення сучасного національного та міжнародного законодавства зі стягнення аліментів на дитину. Порівняльно-правовий метод і метод узагальнення застосовані під час виокремлення особливостей розгляду справ зі стягнення аліментів на дитину за участю іноземних громадян як відповідачів і позивачів у справі.

Результати та обговорення. За українським законодавством правове регулювання спорів із призначення аліментів на дитину регулюється чинним Сімейним кодексом України, Цивільним кодексом України, Цивільним процесуальним кодексом України, Законом України «Про міжнародне приватне право» [1], іншими національними правовими актами та низкою міжнародно-правових актів на конвенційному й договірному рівні.

За період свого розвитку наша держава неодноразово ставала стороною міжнародних конвенцій із зобов'язань щодо утримання шляхом їх ратифікації. Основними є такі:

- Нью-Йоркська конвенція про стягнення аліментів за кордоном (1956 р.) [2];
- Гаазька конвенція про право, що застосовується до аліментних зобов'язань щодо дітей (1956 р.) [3];

– Гаазька конвенція про визнання і виконання рішень стосовно зобов'язань про утримання дітей (1958 р.) [4];

– Гаазька конвенція про визнання та виконання рішень стосовно зобов'язань по утриманню (1973 р.) [5];

– Гаазька конвенція про права, що застосовується до аліментних зобов'язань (1973 р.) [6];

– Конвенція про правову допомогу та правові відносини у цивільних, сімейних та кримінальних справах, укладена державами – членами СНД 22 січня 1993 р. [7];

– Гаазька конвенція про міжнародне стягнення аліментів на дітей та інші види сімейного утримання (2007 р.) [8].

Між Україною та Сирійською Арабською Республікою, Республікою Болгарія, Ісламською Республікою Іран, Корейською Народно-Демократичною Республікою, Республікою Куба, Румунією, Угорською Республікою, Чеською Республікою, Республікою Македонія, Соціалістичною Республікою В'єтнам, Республікою Узбекистан, Латвійською Республікою, Естонською Республікою, Республікою Грузія, Литовською Республікою, Республікою Молдова, Республікою Польща, Китайською Народною Республікою були підписані, а згодом і ратифіковані договори про правові відносини та правову допомогу, які прямо чи опосередковано торкаються аліментних зобов'язань [9, с. 200].

Українським законодавцем також вироблений порядок застосування вищезгаданих нормативно-правових актів та інструкції, які регулюють порядок виконання міжнародних конвенцій.

Так, якщо у відносинах між договірною державою та Україною одночасно діють Конвенція про міжнародне стягнення аліментів на дітей та інші види сімейного утримання (2007 р.) та Конвенція про визнання і виконання рішень стосовно зобов'язань про утримання (підписана 2 жовтня 1973 р. в Гаазі, що набрала чинності для України 1 серпня 2008 р.) або Конвенція про стягнення аліментів за кордоном (підписана 20 червня 1956 р. в Нью-Йорку, що набрала чинності для України 19 жовтня 2006 р.), застосовується Конвенція про міжнародне стягнення аліментів на дітей та інші види сімейного утримання 2007 р. Якщо визнати та виконати в договірній державі рішення про стягнення аліментів (утримання), винесене до набрання чинності вищевказаною конвенцією, на підставі її положень неможливо, проте можливо на підставі положень Конвенції про визнання і виконання рішень стосовно зобов'язань про утримання від 2 жовтня 1973 р. або Конвенції про стягнення аліментів за кордоном від 20 червня 1956 р., застосовуються положення останніх відповідних конвенцій. Порядок виконання в Україні першої із зазначених конвенцій визначається Інструкцією про виконання в Україні Конвенції про міжнародне стягнення аліментів на дітей та інші види сімейного утримання, затвердженої Наказом Міністерства юстиції України від 15 вересня 2017 р. № 2904/5 [10].

Наказом Міністерства юстиції України від 29 грудня 2006 р. № 121 затверджено Інструкцію про виконання в Україні Конвенції про стягнення аліментів за кордоном, яка визначає порядок виконання в Україні Конвенції про стягнення аліментів за кордоном, укладеної в Нью-Йорку 20 червня 1956 р., а саме:

– порядок звернення із заявою про стягнення аліментів із відповідача, який проживає за кордоном;

– порядок звернення із заявою про визнання й виконання рішення суду України про стягнення аліментів на території іншої держави;

– порядок опрацювання заяв, що надходять від іноземних заявників, про стягнення аліментів та про визнання й виконання рішення іноземного суду про стягнення аліментів з осіб, які проживають в Україні;

– порядок надання міжнародної правової допомоги у зв'язку з розглядом справ на підставі конвенції;

– функції Міністерства юстиції України та його територіальних управлінь юстиції під час виконання конвенції.

Відповідно до Інструкції про виконання в Україні Конвенції про стягнення аліментів за кордоном виділяють два види звернень громадян України, які пов'язані зі зверненням до іншої договірної сторони стосовно аліментів: а) звернення із заявою про стягнення аліментів із відповідача (боржника), який проживає за кордоном; б) звернення з клопотанням про визнання й виконання рішення суду України про стягнення аліментів [9, с. 199].

Іноземні громадяни своєю чергою мають право звернутися до судів України з метою визнання та реалізації рішень іноземних судів.

Тому спори щодо стягнення аліментів на дитину умовно можна поділити на такі два типи:

- 1) відповідачем є іноземний громадянин;
- 2) відповідачем є громадянин України.

Предметом спору щодо аліментів на дитину в українських судах можуть стати такі питання:

- призначення аліментів уперше;
- перегляд суми аліментів (збільшення чи зменшення);
- стягнення прострочених виплат за аліментними зобов'язаннями;
- продовження строку виплати аліментів до досягнення 23 років у зв'язку з навчанням;
- визнання рішень іноземних судів тощо.

Вирішення вищевказаних спорів усе одно відбувається за національним законодавством України, проте має специфічний порядок виконання.

Відповідно до пп. 4 п. 1 ч. 1 ст. 76 Закону України «Про міжнародне приватне право» від 23 червня 2005 р. № 2709-IV суди можуть приймати до свого провадження та розглядати будь-які справи з іноземним елементом, якщо в справі про сплату аліментів або про визнання батьківства позивач має місце проживання в Україні.

Згідно з українським законодавством стягувач може вибрати два способи звернення до суду:

- 1) швидкий (із законодавчо визначеними сумами щомісячного утримання) – судовий наказ;

2) більш тривалий (з більш великим розміром аліментів) – спрощене позовне провадження.

Звернення із заявою про видачу судового наказу може відбуватися в двох випадках:

– стягувач хоче отримати від боржника аліменти на одну дитину в розмірі 1/4 частки від доходу, на двох дітей – 1/3 частки від доходу; на трьох і більше дітей – 1/2 частки від доходу;

– стягувач хоче отримати від боржника аліменти в твердій грошовій сумі, яка буде складати 50% прожиткового мінімуму на дитину відповідного віку.

Водночас у ч. 2 ст. 182 Сімейного кодексу України було внесено зміни, якими встановлюється мінімальний рекомендований розмір аліментів на одну дитину, що становить розмір прожиткового мінімуму для дитини відповідного віку та може бути присуджений судом у разі достатності заробітку (доходу) платника аліментів [11].

Також необхідно підкреслити, що українським законодавством обмежується максимальний розмір аліментів на дитину відповідного віку на місяць, які стягуються в наказному провадженні, десятьма прожитковими мінімумами. У 2019 р. він буде максимально складати:

– для дітей віком до 6 років: з 1 січня по 30 червня – 16 260 грн, з 1 липня по 30 листопада – 16 990 грн, з 1 грудня по 31 грудня – 17 790 грн;

– для дітей віком від 6 до 18 років: з 1 січня по 30 червня – 20 270 грн, з 1 липня по 30 листопада – 21 180 грн, з 1 грудня по 31 грудня – 22 180 грн.

Якщо стягувач звертається до суду в порядку спрощеного позовного провадження, він має бути готовим до того, що суд під час визначення розміру аліментів буде враховувати такі обставини:

а) стан здоров'я та матеріальне становище дитини;
б) стан здоров'я та матеріальне становище боржника;

в) наявність у боржника інших дітей, непрацевдатних чоловіка, дружини, батьків, дочки, сина;

г) наявність у боржника на правах власності, володіння та/або користування майна й майнових прав, у тому числі рухомого та нерухомого майна, коштів, виняткових прав на результати інтелектуальної діяльності, корпоративних прав;

г) доведені стягувачем аліментів витрати боржника, у тому числі на придбання нерухомого або рухомого майна, сума яких перевищує десятикратний розмір прожиткового мінімуму для працездатної особи, якщо платник аліментів не довів джерело походження коштів.

Таким чином, обрання способу стягнення аліментів у частці від доходу або у твердій грошовій сумі здійснюється саме за вибором того з батьків або інших законних представників дитини, разом із яким проживає дитина.

Однак необхідно зауважити, що якщо йдеться про стягнення аліментів на дитину з іноземного громадянина, то розмір аліментів повинен вказуватися лише в твердій грошовій сумі згідно з положеннями Конвенції про міжнародне стягнення аліментів на дітей та інші види сімейного утримання 2007 р. [10].

Вказана норма не завжди виконується українськими судами.

Так, у рішенні Корюківського районного суду Чернігівської області від 20 квітня 2018 р. в справі № 736/460/18 суд встановив стягнення аліментів на користь двох неповнолітніх дітей із громадянина Туреччини в розмірі 1/3 частини усіх видів його заробітку щомісячно (проте не менше ніж 50% прожиткового мінімуму для дитини відповідного віку) починаючи з 4 квітня 2018 р. та до повноліття дітей [12].

У рішенні Жовтневого районного суду м. Кривого Рогу Дніпропетровської області від 6 березня 2018 р. в справі № 212/3885/17 суд визначив аліменти на утримання неповнолітньої доньки в розмірі 1/4 частини всіх видів заробітку (доходу) відповідача, громадянина Російської Федерації, проте не менше ніж 50% прожиткового мінімуму для дитини відповідного віку щомісячно [13].

З огляду на зміст ст. ст. 181, 192 Сімейного кодексу України розмір аліментів, визначений рішенням суду, не вважається незмінним. Отже, у зв'язку зі значним покращенням матеріального становища платника аліментів матір дитини може подати до суду заяву про збільшення розміру аліментів. Значне погіршення матеріального становища батька може бути підставою для його вимоги про зменшення розміру аліментів.

Пунктом 23 Постанови Пленуму Верховного Суду України «Про застосування судами окремих норм Сімейного кодексу України при розгляді справ щодо батьківства, материнства та стягнення аліментів» від 15 травня 2006 р. № 3 роз'яснено, що визначений судовим рішенням або за домовленістю між батьками розмір аліментів суд може змінити за позовом платника або одержувача аліментів у зв'язку зі зміною матеріального чи сімейного стану, погіршенням або поліпшенням здоров'я когось із них. У новому розмірі аліменти сплачуються з дня набрання рішенням законної сили.

Так, 27 квітня 2017 р. Колегія суддів судової палати в цивільних справах Апеляційного суду Миколаївської області прийняла рішення про зменшення розміру аліментів на дитину за апеляційною скаргою громадянина Ізраїлю з 500 євро до 4000 грн щомісячно (справа № 1416/5438/12) [14].

А заочне рішення Глухівського міськрайонного суду Сумської області від 3 листопада 2016 р. було змінено рішенням Колегії суддів судової палати у цивільних справах Апеляційного суду Сумської області лише в частині грошової одиниці, у якій підлягають стягненню аліменти з ОСОБА_3, та визначено суму до стягнення в розмірі 13 192 грн, що еквівалентно 400 фунтам стерлінгів за офіційним курсом Національного банку України станом на 16 серпня 2017 р., незважаючи на прохання відповідача щодо зменшення суми взагалі (справа № 576/2499/15-ц) [15].

Необхідно також підкреслити, що не всі рішення іноземних судів визнаються та, як наслідок, підлягають виконанню на території України. Як правило, під час розгляду вказаних справ та винесення негативних рішень суди беруть до уваги те, що міжнародними договорами, згоду на обов'язковість яких

надано Верховною Радою України, такі випадки не передбачені; у задоволенні клопотання може бути відмовлено, зокрема, якщо рішення іноземного суду за законодавством держави, на території якої воно постановлене, не набрало законної сили або якщо сторона, стосовно якої постановлене рішення іноземного суду, була позбавлена можливості взяти участь у судовому процесі через те, що її не було належним чином повідомлено про розгляд справи.

Так, Головне територіальне управління юстиції в Дніпропетровській області звернулося до Самарського районного суду м. Дніпропетровська з клопотанням про визнання та виконання на території України рішення Районного суду у Вадовіцах Республіки Польща від 14 лютого 2014 р. про стягнення аліментів з ОСОБА_1. Незважаючи на той факт, що ОСОБА_1 заперечував проти цього, посилаючись на те, що він не працює, не має постійного заробітку та фінансово не спроможний виконувати рішення суду, суд, беручи до уваги той факт, що з матеріалів клопотання постає, що рішення суду від 14 лютого 2014 р. є чинним із моменту його оголошення, апеляційне провадження проти вищевказаного рішення не розпочато, на території Республіки Польща воно не виконувалося, ОСОБА_1 завчасно та належним чином був повідомлений про день і місце судового засідання,

не побачив підстави для відмови в задоволенні клопотання та дійшов висновку про надання дозволу на примусове виконання на території України рішення Районного суду у Вадовіцах Республіки Польща від 14 лютого 2014 р. про стягнення аліментів з ОСОБА_1 на утримання ОСОБА_5 по 800 злотих (тобто 5 116,80 грн) щомісячно починаючи з 12 серпня 2013 р. [16].

Висновки. З огляду на дані Єдиного державного реєстру судових рішень України справи зі стягнення аліментів на дитину за участю іноземних громадян є поширеною практикою. Предметом спору щодо аліментів на дитину в українських судах можуть стати призначення аліментів уперше, перегляд суми аліментів (збільшення чи зменшення), стягнення прострочених виплат за аліментними зобов'язаннями, продовження строку виплати аліментів до досягнення 23 років у зв'язку з навчанням, визнання рішень іноземних судів тощо. Спори щодо стягнення аліментів на дитину умовно можна поділити на спори, коли відповідачем є іноземний громадянин, та спори, коли відповідачем є громадянин України.

Особливістю цієї категорії справ є стягнення аліментів лише у твердій грошовій сумі згідно з джерелами міжнародного права, а також порядок виконання судових рішень.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Про міжнародне приватне право : Закон України від 23 червня 2005 р. № 2709-IV / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 32. Ст. 422.
2. Конвенція про стягнення аліментів за кордоном : міжнародний документ від 20 червня 1956 р. (ратифіковано Законом України від 20 липня 2006 р.) / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2006. № 39. Ст. 325.
3. Гаазька конвенція про право, що застосовується до аліментних зобов'язань щодо дітей (1956 р.) : ратифікована Законом України від 11 січня 2013 р. № 26-VII / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_112.
4. Гаазька конвенція про визнання і виконання рішень стосовно зобов'язань про утримання дітей (1958 р.) : ратифікована Законом України від 14 вересня 2006 р. № 135-V / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2006. № 43. Ст. 416.
5. Конвенція про визнання і виконання рішень стосовно зобов'язань про утримання : міжнародний документ від 2 жовтня 1973 р. (ратифікований Законом України від 14 вересня 2006 р.) / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2006. № 43. Ст. 41.
6. Конвенція о праве, применимом к алиментным обязательствам, от 2 октября 1973 г. *Международное частное право* : сборник документов. Москва : БЕК, 1997. С. 680–684.
7. Конвенція про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних та кримінальних справах : міжнародний документ СНД від 22 січня 1993 р. (ратифікований Законом України від 10 листопада 1994 р.) / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 46. Ст. 417.
8. Гаазька конвенція про міжнародне стягнення аліментів на дітей та інші форми сімейного утримання (2007 р.) / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_112.
9. Гончаренко О.М. Міжнародно-національне правове регулювання аліментних зобов'язань щодо дітей в Україні. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 18 «Економіка і право»*. 2010. Вип. 10. С. 198–203.
10. Глазова-Конашук А.В. Порядок стягнення аліментів з іноземців. URL: http://just.cg.gov.ua/web_docs/2950/2017/12/docs/%D0%A1%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%8C%D1%8F%20%D0%BF%D0%BE%20%D0%B0%D0%BB%D0%B8%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82%D0%B0%D0%BC.pdf.
11. Дузь Ю.В. Верхня межа розміру аліментів обмежується десятьма прожитковими мінімумами на дитину відповідного віку. URL: https://dt.ua/family/alimenti-v-dvi-tisyachi-griven-garantovani-chi-rekomendovani-285276_.html.
12. Рішення Корюківського районного суду Чернігівської області від 20 квітня 2018 р. в справі № 736/460/18. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/73558410>.
13. Рішення Жовтневого районного суду м. Кривого Рогу Дніпропетровської області від 6 березня 2018 р. в справі № 212/3885/17. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/72975151>.
14. Рішення Апеляційного суду Миколаївської області від 27 квітня 2017 р. в справі № 1416/5438/12. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/66243756>.
15. Заочне рішення Глухівського міськрайонного суду Сумської області від 3 листопада 2016 р. в справі № 1416/5438/12. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/68432319>.
16. Рішення Самарського районного суду м. Дніпропетровська від 14 лютого 2014 р. в справі № 206/2132/16-ц URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/59457848>.